

LEXIC-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF LIBRARY TERMS

Samatov Farxod Muminovich¹

¹ Master's degree, Termez State University, Termez, Uzbekistan

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4996404>

ARTICLE INFO

Received: 05th June 2021

Accepted: 10th June 2021

Online: 15th June 2021

KEY WORDS

term, dictionary,
synonymy, homonymy,
terminological system,
offset, clips, blind,
doubles.

ABSTRACT

This article analyzes the lexical-semantic features of bibliographic terms and the homonymous relationship of bibliographic terms with other word families on the example of several terms.

КИТОБШУНОСЛИК ТЕРМИНЛАРИНИНГ ЛЕКСИК-СЕМАНТИК ХУСУСИЯТЛАРИ: ТЕРМИНЛАРНИНГ БОШҚА СЎЗ ТУРКУМЛАРИ БИЛАН ОМОНОНИМИК МУНОСАБАТЛАРИ

Саматов Фарход Муминович¹

¹ Магистрант, Термиз давлат университети, Термиз, Ўзбекистон

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 05-iyun 2021

Ma'qullandi: 10-iyun 2021

Chop etildi: 15-iyun 2021

KALIT SO'ZLAR

термин, луғат,
синонимлик, омонимлик,
терминологик система,
offset, clips, blind,
дублетлар.

ANNOTATSIYA

Ушбу мақолада китобшунослик терминларининг лексик-семантик хусусиятлар ва китобшунослик терминларининг бошқа сўз туркумлари билан омонимлик муносабатлари бир неча термин мисолида таҳлил қилинган.

Термин тушунчаси тилшуносликда турлича талқин қилиниши билан олимларнинг бир тўхтамга келишида қийинчиликлар туғдирмоқда. Баъзи тилшунослар терминга илм ва техникага оид сўз ва ибораларнигина эмас, барча уй-рўзгор асбоблари номларини, ишлаб чиқаришнинг

ҳозирги даражасидаги қуроолларнигина эмас, балки ўтмишдаги ибтидий қуроолларнинг барча номларини, шунингдек кустарчилик касб-ҳунарига оид сўзларни ҳам киритадилар.

Академик Ғ.Абдурахмонов терминологияни тартибга солиш масаласида терминологик луғатлар ҳам

ўзига хос аҳамиятга эга эканини алоҳида таъкидлаган эди: “Терминологик луғатлар муайян фан соҳасига хизмат қилибгина қолмай, терминларни тартибга солиш, такомиллаштириш ва стандартлаштиришда муҳим роль ўйнайди. Терминологик луғатлар учун термин танлаш ниҳоятда масъулиятли иш бўлиб, ҳар бир термин маълум тушунчани тўғри ифодалаш, ўзи ифодалаган соҳага ва айни вақтда миллий тилнинг ички қонуниятларига мос бўлиши шарт, танланган термин бир маъноли, ихчам бўлиши керак, у синонимлик ва омонимлик хусусиятига эга бўлмаслиги лозим”, - деб ёзади у [1].

Рус тилшуноси Д.С. Лотте [2], деярли барча соҳа терминологик тизимлари учун умумий бўлган тартибсизликларнинг юзага келишига сабаб бўлувчи қуйидаги камчиликларни кўрсатиб ўтади:

1. Барча терминологик системалар учун тааллуқли бўлган жиддий камчиликлардан бири – терминларнинг кўп маънолилигидир. Бунда бир термин икки ва ундан ортиқ маъноларда қўлланади.

2. Ҳозирги терминологиядаги иккинчи йирик нуқсонлардан бири терминлар синонимиясидир. Термин-синоним (дублетлар)лар деганда, бир тушунчани ифодалаш учун икки ва ундан ортиқ терминнинг истеъмолда бўлиши тушунилади.

3. Терминологиядаги учинчи камчилик, маълум бир тушунчани ифодалашга хизмат қилувчи терминнинг англатиши лозим бўлган тушунча моҳиятига уйғун бўлмаслигидир. Баъзи ҳолларда сўзнинг

айнан маъноси билан тушунча мазмуни ўртасида мутаносиблик йўқолади.

4. Терминнинг кўп компонентлиги натижасида уни қўллашдаги ноқулайлик. Бунда бир тушунчани ифодалашга хизмат қилувчи термин икки, уч ва ундан ортиқ компонентлардан иборат бўлади. Бундай ясалишга оид бўлган терминларда, биринчидан, нутқ тежамкорлиги, яъни ихчамлиги бузилади.

Бу эса, ўз навбатида, таржима жараёнида фикрлашга салбий таъсир кўрсатади. Иккинчидан, термин керагидан ортиқ даражада узун бўлганда эллипсис ҳодисасининг вужудга келиш эҳтимоли кучаяди.

5. Яна бир камчилик шуки, термин ҳосил қилишда у англатиши лозим бўлган тушунча моҳияти билан ўзаро боғлиқликнинг етишмаслигидир. Шундан келиб чиқиб, терминлар таржимасида икки ҳолат юзага келади.

1) асосий терминни яратишда унинг дериватлилик имконияти етарлича инобатга олинмайди;

2) хорижий терминларни ўзлаштиришда (калькалашда) уларга жиддий эътибор билан қараб, танқидий ёндашилмайди.

Китобшуносликка оид терминлар ўзаро бошқа тил бирликлари билан омонимлик, яъни бир ҳил маъно ифодалай олиш хусусиятига эгадир. Омонимлар талаффузи ва ёзилиши бир хил, аммо маъноси ҳар хил бўлган сўзлар сирасига киради. Омонимлар бир хил сўз туркумига ҳам, ҳар хил сўз туркумига оид бўлиши мумкин. Мисол учун, book –китоб (от сўз туркуми), book –банд қилмоқ (ҳаракат) феъл сўз туркумига оид. Бу ерда

улар ҳар хил сўз туркумларига мансуб бўлиб, бир туркум доирасидаги омонимлар қўшимчалар қабул қилганда ҳам омонимлигини сақлаб қолаверади.

Инглиз тилида омоним муносабатдаги сўзлар кўплаб учрайди. Oxford English Dictionary луғатига 2540 та омоним сўзлар киритилган бўлиб, улардан 89%ини бир бўғинли сўзлар, 9.1%ини эса икки бўғинли сўзлар ташкил этади.

Offset- a printing process in which an inked impression from a plate is first made on a rubber-blanketed cylinder and then transferred to the paper being printed

I. Verb (феъл) – мувозанатга келтирмақ

To balance the effect of something

Example: Falling sales in Thailand were offset by strong performances in other markets.

Device -the printer's device is a design used as a printer's logo

I. Noun (от) – бомба

A bomb

Example: The device exploded only a short distance away from her.

Инглиз тилида китобшунослик терминларининг бошқа сўз туркумлари билан омонимлик муносабатларининг тадқиқини “Macmillan English dictionary for advanced learners” луғатидан фойдаланган ҳолда таҳлил қилиб чиқамиз.

Китобшуносликка оид терминларнинг бошқа сўз туркумлари билан омонимлик муносабатлари

II. Adjective (сифат) нотекис

Not straight, or not in a straight line

Example: The second row of seats was slightly offset to one side.

II. Noun (от) – усул

A way that a writer, artist

Example: Hitchcock employs various devices to build up suspense.

Ding – a small bump or dent leaving an impression, sometimes caused by careless handling or storage

I. Noun (от) – қўнғироқ овози

The short sound that a bell makes a small dent on the surface of something, especially a car.

Example: I just got my first ding letter.

II. Verb (феъл) – сигнал бермақ

To make the short sound that a bell makes a small dent on the surface of something, especially a car.

Example: The elevator dinged and the doors opened.

Fine -a book that has no defects in book or jacket, but not as crisp as it was when new. Also see our page of descriptive terms

I. Adverb (равиш) – яхши, яроқли (Informal) in a way that is acceptable and good enough.

Example: My car is working fine now.

II. Verb (феъл) жарима тўламоқ

To make someone pay an amount of money as punishment for breaking the law.

Example: She was fined £250 for speeding.

Foot -the bottom edge of the text block

I. Verb (феъл) – ҳақ тўламоқ

To pay for something that is expensive or that somebody else should be paying for.

Example: Many fear the taxpayer could end up footing a massive bill.

II. Noun – ётоқнинг оёқ томони

The end of a bed where you put your feet

Example: Henry stood at the foot of the bed.

Dimple -a small indentation on covers or pages which is usually deliberately created by publishers

I. Noun

A small area on your cheek

Example: Dimples are often considered attractive.

II. Verb

To create a dimple in

Example: The hailstorm dimpled the roof of our car.

Boards –the front and back covers of a hardcover book

I. Verb

To get into a ship, aircraft, train

Example: She boarded the wrong train.

II. Noun

Meals provided for you when you stay at a hotel

Example: She gets £70 a week plus board and lodging.

Юқорида келтирилган мисоллардан ҳам кўриниб турибдики, китоб-шуносликка оид терминлар ўз навбатида омонимлик хусусиятига ҳам эгадир. Ўтказилган тадқиқотдан шу хулосага келинди.

Хулоса ўрнида, ҳар бир фан соҳасининг ривожланиш ва такомиллашув даражаси шу соҳа терминологиясининг қай даражада тараққий этганлиги, шунингдек,

тартибга солинганлиги каби белгилар билан ҳам узвий боғлиқдир.^[4] Чунки илмий адабиётда қўлланадиган термин ёки унинг ифода шакли аниқ ва равшан бўлмас экан, унда, албатта, чалкашлик, ноаниқликкаби салбий ҳолатлар сақланиб қолаверади.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдурахмонов Ғ. Терминология муаммолари// Ўзбек тили терминологияси ва унинг тараққиёт перспективалари: Биринчи Республика терминология конференцияси материаллари.-Т.: Фан, 1986.-136 б.
2. Лотте Д.С. Основы построения научно-технической терминологии.- М.: 1961.- 273 с
3. Macmillan English dictionary for advanced learners. Macmillan Publishers Limited.2011.
4. Nurmonov A. Hozirgi O'zbek adabiy tili. –Т.: Sharq, 2002. –В. 62-63.